

MANIPULACJA W TELEWIZYJNEJ KOMUNIKACJI MEDIALNEJ A PRZYGOTOWANIE DZIECI I MŁODZIEŻY DO ODBIORU MEDIÓW

Wstęp

Żyjemy w świecie zdominowanym przez media i w społeczeństwach określanych mianem medialne. Wszechobecne media masowe (w tym telewizja) towarzyszą dziś człowiekowi na każdym kroku.

Komunikowanie i służące temu media zaabsorbowały umysły nie tylko naukowców, działaczy społecznych, polityków, teoretyków i praktyków. Dokonujące się pod ich wpływem zmiany zburzyły dawny system medialny i tworzą podstawy nowych przeobrażeń ustrojowych czy ekonomicznych. Komunikowanie masowe w życiu społecznym, a zwłaszcza znaczenie środków masowych dla nowoczesnego społeczeństwa, tworzy podwaliny przeobrażeń kulturowych.

Współcześni naukowci badacze problematyki mediów masowych uzasadniają tę pozornie oczywistą tezę o ogromnej roli mediów masowych, podając przesłanki na których niniejsza teza się opiera. Cytując je za McQuilem stwierdza się, że:

- „media masowe stały się jednym z najważniejszych instrumentów władzy społecznej, są narzędziem kontroli i zarządzania społecznego, mobilizacji i pobudzania innowacyjności; media są głównym środkiem transmisji i źródłem informacji niezbędnej do funkcjonowania instytucji publicznych; mogą być substytutem zachęt materialnych;
- media masowe są publicznym forum (areną), na którym sprawy życia politycznego są prezentowane i rozważane zarówno w skali narodowej, jak i międzynarodowej. Prowadzenie wszelkiej, demokratycznej czy niedemokratycznej polityki, w skali narodowej i międzynarodowej, coraz bardziej zależy od mediów i nie

ma dziedziny życia publicznego, gdzie ich wpływ nie byłby odczuwalny i stale rosnący;

- media masowe są kluczem do sławy i zdobycia pozycji osoby powszechnie znanej, jak również kluczem do skutecznego działania w sferze publicznej;
- środki masowe stały się dominującym źródłem obrazów i definicji rzeczywistości społecznej; to one tworzą, gromadzą i publicznie przedstawiają wartości kulturowe i społeczne;
- środki masowe są źródłem publicznego systemu znaczeń, który dostarcza kryteriów i miar osądzania, co jest normalne, a co odbiega od oficjalnego oraz publicznie uznanego standardu normalnego zachowania i opinii, tak w wymiarze społecznym, jak i normatywnym;
- korzystanie z mediów jest najpowszechniejszą formą spędzania czasu wolnego i rozrywki; media masowe pomagają organizować różne formy wykorzystania czasu wolnego i rozrywki” (McQuail, 1994, s. 11).

W konsekwencji, środki masowe są ważnym i nieustannie rozwijającym się sektorem życia zbiorowego oraz rodzajem działalności gospodarczej (niekiedy mówi się o „przemysle informacyjnym”, „przemysle rozrywkowym” lub „show biznesie”). Media dostarczają pracy artystom, wytwarzają poszukiwane produkty kulturowe, są wielkimi przedsiębiorstwami o własnych zasadach działania, a zarazem zostają powiązane z różnymi instytucjami społecznymi. Wszystkie uprzednie radykalne zmiany w możliwościach komunikowania się wywierały zawsze rewolucyjny wpływ na rozwój myślenia, zachowania i kultury ludzi.

Wpływ komunikacji językowej na otaczającą człowieka rzeczywistość

Już w starożytności twierdzono, że człowiek jest istotą społeczną, która z natury potrzebuje innych ludzi. Kontakty społeczne jednak uwarunkowane są umiejętnością wyrażania myśli oraz przekazywania ich innym. Najłatwiej porozumiewać się w najbliższym otoczeniu terytorialnej wspólnoty i bliskim zamieszkaniu. Pozostaje wówczas oparta na kulturze wspólnota duchowa. Podstawą tej kulturowej wspólnoty jest język. Język w każdej kulturowej wspólnocie jest podstawą jej tożsamości.

Poprzez językową komunikację przekazywane jest doświadczenie zbiorowe, będące dziedzictwem przemyśleń zarówno rodziców, jak i przodków. W rezultacie tegoż powstaje teza o decydującej roli języka w komunikowaniu i w kształtowaniu ludzkiej świadomości.

Język jest narzędziem przetwarzania informacji i jest wykorzystywany do gromadzenia doświadczenia, konstruowania i przesyłania informacji. W badaniach

przekazów masowych stosowane bywają często różne wyniki badań nad językiem. Dla przykładu można tu przytoczyć wykorzystywanie podziału funkcji naturalnych języka, takich jak: funkcja ekspresywna, faktyczna, komunikatywna, metajęzykowa, poetycka czy refleksyjna.

- W funkcji **ekspresywnej** chodzi o wywoływanie w adresacie pożądanych przez nadawcę reakcji.
- W funkcji **faktycznej** zwraca się uwagę na podtrzymywanie łączności między nadawcą a odbiorcą.
- Funkcja **metajęzykowa** ma za zadanie wyjaśnienie niezrozumiałych dla odbiorcy stwierdzeń oraz interpretację tekstu.

Zdaniem Zbigniewa Nęckiego na interpretację tekstu wpływają takie konteksty jak: kontekst **lingwistyczny**, związany z wcześniejszymi wypowiedziami, kontekst o charakterze **instrumentalnym** – w którym chodzi o typ zadania, sytuacji, w której odbywa się komunikacja dotycząca zarówno gestów, jak i słów. Kontekst **interpersonalny** dotyczący tego, „kto z kim rozmawia”, oraz kontekst **kulturowy**, odnoszący się w specyficzny sposób do danej kultury (Nęcki, 2008, s. 87).

Umiejętności związane z porozumiewaniem się mają szczególne znaczenie w pracy nauczyciela, gdyż realizacja zadań dydaktycznych w szkole odbywa się przez bezpośrednie komunikowanie się nauczyciela i ucznia. Nauczyciel bowiem odgrywa ważną rolę w formowaniu się psychiki dziecka i nauce komunikowania się z innymi ludźmi.

Wpływ komunikowania na ludzką świadomość i dialog pomiędzy różnymi kulturami

Na kształtowanie się ludzkiej osobowości, jak wynika z badań psychologów, wywierają wpływ nie tylko czynniki genetyczne, ale jest ona wytworem spłotu tychże czynników wrodzonych i nabytych w procesie wychowania i rozwoju umysłowego.

Badacze anatomii twierdzą, że struktura ludzkiego mózgu nie zmieniła się dostrzegalnie w minionych tysiącach (Goban-Klass, 2009, s. 40).

Zmieniła się natomiast ilość docierających do mózgu człowieka informacji oraz wprawa w ich wykorzystywaniu (por. Delgado, 1972).

W komunikowaniu społecznym oprócz wyrażania myśli w mowie, piśmie czy druku występuje gest, mimika, śpiew, muzyka, rzeźba, rysunek i wiele innych pozajęzykowych form. Decydujący wpływ na ludzką świadomość wywiera jednak język. Cały proces wychowania, nauczania, kształcenia oparty jest na komunikacji przede wszystkim językowej. Zatem poprzez komunikowanie wywierany jest wpływ na postawy i zachowanie innych osób.

Termin „komunikowanie” nie jest jednakowo rozumiany poprzez wszystkich jego badaczy. Jedni pojęcie komunikowania utożsamiają z „przekazywaniem informacji, idei, emocji, umiejętności itp., twierdząc, że: to właśnie akt lub proces transmisji jest zazwyczaj nazywany komunikowaniem” (Berelson, Steiner, 1964, s. 254). Inni badacze przyjmują, że „komunikowanie” jest procesem, dzięki któremu rozumiemy innych i z kolei sami staramy się być zrozumianymi (Anderson 1959, s. 5). Jeszcze inni badacze uznają, że: „Słowa tego używamy do określenia wszystkich sposobów, którymi ludzie oddziałują na siebie” (Anastasij, 1972, s. 5). Ponadto uważa się także, że: „Akt komunikatywny jest środkiem, przez który są wyrażone normy grupowe, sprawowana kontrola społeczna, przydzielane role, koordynacja wyników, są ujawniane oczekiwania” (DeFleur, 1972, s. 90).

Jak wynika z powyższych zdefiniowań, niejednakowo charakteryzowane są cechy komunikowania. Trudno jednak nie zgodzić się z różnorodnym spojrzeniem na ten sam problem. Poprzez różnorodne sposoby ludzkiego komunikowania z udziałem mediów poznawane są różnorodne postacie kultur różnych narodów.

Rola mediów komunikacji masowej w dialogu kultur

Antonio Pasquali (1979, s. 7) poruszając problem *dialogu kultur* postuluje podporządkowanie temu dialogowi masowego komunikowania. Uważa, że w dialogu kultur należy uznać wartość wzajemności, równej godności i wzajemnego szacunku różnych kultur. Apeluje, aby z form międzynarodowego komunikowania wyeliminować elementy autorytatywne i agresywne, tak aby wszelkie komunikaty służyły rzeczywistemu dialogowi kultur.

Niniejsze stanowisko znalazło odbicie w poglądach Bronisława Gołębiowskiego (Gołębiowski, 1979, s. 18), który przez dialog kultur rozumie wymianę wartości, konfrontację i selekcję między kulturami. Uznaje za konieczną wzajemną rzetelną komunikację, unikanie jednostronności i agresji, które nie sprzyjają wzajemnemu poznawaniu się, lecz prowadzą do odrzucenia obcych treści bez ich poznania. Uznaje za zagadnienie ważne wypracowanie międzynarodowej opinii publicznej na temat podstawowych problemów współczesnego świata, takich jak: pokojowe współistnienie, rozbrojenie, współpraca gospodarcza, wymiana naukowa, ochrona praw człowieka, ochrona środowiska naturalnego, wąsko pojęta kultura, wymiana informacji i kontakty międzyludzkie. Wymiana informacji dotyczących oświaty i wąsko pojętej kultury winna służyć suwerenności i nieingerencji w sprawy poszczególnych krajów i narodów oraz wychowaniu w duchu pokoju jako podstawowego warunku rzeczywistego dialogu kultur.

Zatem zadaniem mediów w komunikacji masowej winno być szerzenie treści związanych z wychowaniem dla pokoju oraz rozróżnianie społeczno-kulturowej specyfiki w obrębie poszczególnych kultur narodowych. Wynika to bowiem z potrzeby umacniania przekonania światowej opinii o konieczności stanowienia sprawiedliwego pokoju związanego ze wspólnotą interesów różnych krajów, a w związku z tym pogłębiania wzajemnego zrozumienia i szacunku dla tożsamości innych narodów, popierania rozwoju, wymiany i współpracy.

Poznawanie kultur innych narodów i budzenie dla nich zrozumienia ma znaczenie dla globalnych problemów edukacyjnych i wychowania dla pokoju. Poprzez dialog kultur winny być chronione kultury państw słabszych, tak aby profesjonalne, scentralizowane systemy nie przyczyniały się do procesu rozkładu kultur etnicznych (Gołębiowski, 1979, s. 18). Występuje bowiem uzasadniona obawa o ochronę kultur etnicznych oraz państw słabszych kulturowo i gospodarczo, ponieważ nie wiadomo, na ile obce treści w środkach masowej informacji zagrażają ich tożsamości narodowej i kulturowej, a na ile prowadzą do zbliżenia kulturowego lub zdystansowania się wobec obcej kultury. Małe państwa, zdaniem badaczy kultur, muszą starać się same o włączenie własnego dziedzictwa do nowoczesnego obiegu kulturowego w środkach masowej informacji oraz o odparcie inwazji niechcianych obcych treści (Żygulski, 1979, s. 138).

Środki masowej informacji odgrywają wielką rolę w przemianach kulturowych. Pod wpływem informacji przez nie upowszechnianych powstają nowe wzory i nowe wartości, zwłaszcza w sferze estetycznej. Pełniąc rolę przekąźnikową mass media są podporządkowane państwu, na terenie którego działają. Pomimo występujących różnic łączy je idea współczesności, głosząca równość, godność i wartości kultury każdego narodu. Wynika z tego szacunek wobec dorobku innych państw oraz prawo każdego do ochrony suwerenności własnej kultury.

Mass media mogą odgrywać także rolę istotną w rozwoju kultury i integrowaniu regionalnych środowisk. W zależności od charakteru i potrzeb regionów na terenach objętych ich działaniem mogą spełniać ważne posłannictwo w strategii edukacyjnej. Dotyczy to troski o różne formy edukacji wynikające z potrzeb społeczności, a dotyczące edukacji instytucjonalnej i ustawicznej, państwowej i stowarzyszeń społecznych, religijnych oraz prywatnych. Ważnym tutaj staje się wyzwalanie inicjatyw, stymulowanie działań czy współdziałania na rzecz pokonywania patologii społecznych czy współpracy z edukacją informatyczną.

Inną możliwością oddziaływań mass mediów w ich roli na rzecz regionalnych środowisk może być ujawnianie potencjału tkwiącego w zasobach ludzkich. Dotyczyłoby to szczególnie twórczych ludzi sztuki, nauki, życia społecznego i gospodarczego, którzy potrafią w dziedzinach swej działalności wносить określone wartości.

Chodziłoby o ich wykorzystanie w konkretnych formach pracy, wyeksponowanie ich pracy, pobudzenie do podejmowania przez nich działalności prospołecznej oraz danie im satysfakcji w postaci uznania i w różnych formach promocji. Winni tu brać udział twórcy i animatorzy oraz menedżerowie życia kulturalnego i gospodarczego. Mała ojczyzna jest bowiem integralną częścią państwa i zjednoczonej Europy. Zatem skuteczne i pomocne mogą tu być wszystkie media – zarówno telewizja satelitarna, jak i lokalna.

Zagrożenia wynikające z działalności mediów komunikacji masowej na przykładzie manipulacji w telewizyjnej komunikacji medialnej

Rozwój technologii informacyjnej niesie nie tylko pozytywne aspekty, ale także możliwości niepożądane – zagrożenia. Z badań podejmowanych przez wielu autorów (Siemieniecki, 2007) wynika, że dotyczą one:

- zaniku humanistycznych wartości poprzez technokratyczny sposób widzenia świata,
- możliwości manipulowania ludźmi, poprzez sterowanie ich świadomością,
- rozszerzania się procesów patologicznych związanych z użytkowaniem technologii, np. przemocy w Internecie,
- trudności w przystosowaniu się do nowych zasad tworzonych w społeczeństwie informacyjnym.

Sam termin manipulacja pochodzący z języka łacińskiego od słowa *manipulatio* – oznacza manewr, podstęp czy fortel. Jest to inaczej forma wywierania wpływu na osobę lub grupę w taki sposób, by nieświadomie i z własnej woli realizowała cele manipulatora. Jest to inaczej umiejętność rządzenia innymi, znajomość zasad dowodzenia, prowadzenia negocjacji, aby skłonić osobę manipulowaną do zmiany zdania. Warto podkreślić, że często chodzi tu nie tylko o podstęp celem wprowadzenia kogoś w błąd, lecz może być to nawet propagowanie złych wzorców osobowych poprzez pokazywanie ich w telewizji wobec niezających sobie z tego sprawy odbiorców.

Coraz częstsze pokazywanie przemocy w telewizji może prowadzić do zaniku wrażliwości człowieka i traktowania takiego przekazu telewizyjnego jako wzorca szczególnie przez młode pokolenie. Takie sytuacje wymagają odpowiedniej działalności wychowawczej, gdyż zalew przemocy w telewizji, a także przekaz informacji nieprawdziwych i zbędnych, nie zawsze napotyka na ocenę krytyczną. W związku ze znaczącą rolą mass mediów w wychowaniu i kształceniu coraz bardziej zaznacza się musi nowa rola nauczyciela i potrzeba jego doksztalcania i samokształcenia.

Mass media coraz częściej są wykorzystywane do manipulacji ludźmi celem wywierania wpływu na niezających sobie z tego sprawy odbiorców. Manipulator

nie interesuje się tym, czy działania podejmowane przez odbiorcę przyniosą temuż odbiorcy korzyści. Interesuje go wyłącznie, aby manipulowani przez niego ludzie byli przekonani, że ich działania (podejmowane pod wpływem jego manipulacji) wykonują z własnej woli i że ich skutki są dla nich pozytywne. Zachowanie odbiorcy przekonanego o tym, że samodzielnie dokonuje on wyborów, powoduje, że jest on bardzo odporny na perswazję i odrzuca wszelkie próby tłumaczenia mu w jakiej sytuacji się znalazł.

Badacze zajmujący się zjawiskiem manipulacji (Siemieniecki, 2007) stwierdzają, że powszechność manipulacji we współczesnej, zdominowanej przez media rzeczywistości, powoduje daleko idące negatywne skutki dla demokracji, stwarzając warunki pojawienia się zjawiska dominacji jednych grup nad innymi. „Brak mechanizmów przeciwdziałających sterowaniu świadomością ludzi prowadzi do tworzenia się współczesnego niewolnictwa. Jediną formą obrony przed manipulacją staje się obecnie wiedza z zakresu edukacji medialnej (por. Siemieniecki, 2007).

Wpływ manipulacji obecnie wyraźnie uwidacznia się w sferze politycznej, ekonomicznej, wojskowej oraz edukacyjnej, co bezsprzecznie rzutuje na kulturę kraju, w którym te wpływy silnie uzewnętrzniają się. Zatem koniecznością staje się wyposażenie szkoły w niezbędne instrumenty dydaktyczno-wychowawcze dla obrony wartości związanych z demokracją. Uczeń musi być przygotowywany do umiejętnego odbioru informacji i korzystania z niej oraz krytycznej oceny danych. Szkoła współczesna winna być nastawiona na systematyczną korektę podstawy programowej. Od współczesnej szkoły winniśmy wymagać (Siemieniecki, 2007):

- wyrobienia u uczniów dystansu intelektualnego do dostarczanych przez media informacji;
- tworzenia u odbiorcy umiejętności analizy napływających doń informacji;
- nabywania umiejętności poruszania się wśród ogromu informacji i trafnego wydobycia wiadomości potrzebnych przy podejmowaniu decyzji;
- poznawania wiadomości o mediach i warsztacie tworzenia komunikatu medialnego;
- nabywania kompetencji poznawania profilu ideowego mediów i ich właściciela.

Internet ze względu na możliwości swoich oddziaływań może być także doskonałym narzędziem manipulacji, np. w sferze terrorystycznej, jak w przypadku Al-Kaidy, a także do wciągania małoletnich do wielu przestępczych działań, np. bójek czy kradzieży samochodów. Możliwości manipulacji ujawniają się tam, gdzie odbiorca ma mniejsze doświadczenie w odbiorze komunikatów słownych i obrazowych. Dotyczy to przeważnie dzieci i młodzieży.

Badania przeprowadzone nad nieświadomymi operacjami wykonywanymi przez mózg człowieka pokazują możliwość oddziaływania mediów w obszarze podświadomości (Siemieniecki, 2006). W oddziaływaniu mediów na podświadomość

bywa stosowanie metod obniżających hamulce i bariery moralne. Człowiek będący pod wpływem tych technik jest bardziej podatny na reklamę, perswazję, hipnozę i wpadanie w trans. Dla przykładu, często przy pomocy reklam rozbudzane są (wśród nieświadomych odbiorców reklam) potrzeby nabywania określonych towarów. Manipulacja może więc dotyczyć informacji (najczęściej dezinformacji), fałszowania faktów oraz ograniczania dostępu manipulowanemu do prawdziwej informacji (czy też możliwości jej sprawdzenia).

Wszystko to powoduje wzrost zagrożenia manipulacją przez media. W związku z powyższym teoretycy różnych dyscyplin podejmują liczne badania w tej problematyce.

Zdaniem Roberta Cialdiniego (2004) środkami manipulacji mogą być:

- aktywne techniki psychologiczne (np. tworzenie nastroju chwili);
- użycie sygnałów dźwiękowych wpływających na świadomość i system decyzji;
- odurzenie (środkami farmakologicznymi czy alkoholem);
- obietnice bez pokrycia;
- manipulacja pozycji;
- wyszukania słabych punktów manipulowanej osoby i wywarcie wpływu na nie;
- wykorzystanie nieuwagi i podsuniecie gotowych rozwiązań, nie przedstawiając pełnego obrazu rzeczywistości;
- system aktywnego wywierania wpływu na ludzi poprzez niepozostawienie im możliwości wyboru;
- zdobycie sympatii manipulowanego;
- sprawienie wrażenia niedostępności dobra reklamowanego;
- podkreślenie wyświadczonej (faktycznie bądź pozornie) przysługi;
- odwoływanie się do autorytetów (Cialdini, 2004).

Robert Cialdini w swojej książce *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka* do podstawowych technik wywierania wpływu zalicza:

- „1. Społeczny dowód słuszności – jeśli inni ludzie postępują w pewien sposób, to oznacza to, że ten sposób postępowania jest prawidłowy.
2. Reguła lubienia i sympatii – skłonność do ulegania wpływom osób nam podobnych i lubianych przez nas.
3. Reguła wzajemności – wynikająca z tzw. prawa odwzajemniania, czyli wewnętrznego przymusu odwzajemniania się za coś, co dla nas zrobiono.
4. Reguła zaangażowania i konsekwencji – podążanie za działaniami, w które już się zaangażowaliśmy.
5. Wpływ autorytetu – uleganie wpływom autorytetów i insygniów.
6. Reguła niedostępności – większa atrakcyjność rzeczy, nawet tylko pozornie trudno dostępnych” (Cialdini, 2004).

Media masowe (ze szczególnym uwzględnieniem telewizji) w tworzeniu i przekazywaniu komunikatów dotyczących kultury i kreowaniu obrazu otaczającego nas świata

Media masowe były i są uważane za formę komunikowania społecznego. Prasa od dawna była traktowana jako „czwarta władza” polityczna oraz społeczna, jako narzędzie kształtowania opinii publicznej. Środki elektronicznego przekazu, a zwłaszcza telewizję, uznaje się dzisiaj za najważniejszy środek komunikowania. Obecnie także Internet zdobywa uznanie czwartego medium masowego. Pomija się natomiast często lub zupełnie pozamasowe środki i systemy społecznego komunikowania.

Twórcy przekazów medialnych biorą pod uwagę aspekt przygotowania odbiorców i starają się różnymi sposobami ułatwić rozumienie komunikatów medialnych, np. poprzez dobór jak najprostszych słów i zdań, wielokrotne wyjaśnianie, stosowanie specjalnych form prezentacji treści. Wskazują na częste ograniczenia możliwości w samym przekazie masowym. Badacze przekazów związanych z kulturą wskazują na cykl społecznego obiegu przekazów kulturowych przechodzący od twórców, których dzieła selekcyonowane są przez środowisko kulturowe do masowej publiczności, a ta z kolei poprzez własną selekcję wywiera wpływ na twórców (Goban-Klass, 2009, s. 40). Jest to wzajemna zależność różnych procesów tworzenia, dystrybucji i selekcji w kulturze współczesnej. Zatem media masowe są odpowiedzialne za to, co nazywamy kulturą masową.

Kultura tworzona przez media masowe może być przeciwstawiana kulturze elitarnej, tworzonej przez artystów, tj. kulturze wyższej wymagającej przygotowania. Kultura masowa odróżniana jest także od kultury ludowej, zwanej tradycją (przejawiającej się w strojach, tańcach, pieśniach itp.). W odniesieniach politycznych i ustrojowych dostrzegalne są tu zamiłowania do takich form sztuki, jak np. w ustroju socjalistycznym, gdzie kultura masowa odnosiła się do „kultury mas”, w której człowiek pracy był bardziej nosicielem wartości, przeważnie kultury ludu, niż kultury komercyjnej. Zatem kultura masowa to kultura popularna.

Obecnie odbiorcami kultury popularnej są ludzie o różnym statusie materialnym i wykształceniu, ponieważ jest ona splotem różnorodnych działań, różnych elementów, w celu dotarcia do jak największej liczby odbiorców. Masowa kultura popularna stała się nową gałęzią twórczości i rozrywki zawierającej elementy przyjemności.

W badaniach nad mediami dominują studia psychologiczne i socjologiczne, zajmujące się najczęściej problemami zasięgu i odbioru przekazów dla społeczeństwa masowego. Samymi przekazami zajmuje się także lingwistyka, antropologia, etnologia i inne nauki o kulturze.

W badaniach kulturoznawczych ważnym wątkiem jest wprowadzanie nowych technologii. Kultura w takiej perspektywie staje się formą programowania przez korporacje medialne (Goban-Klass, 2009, s. 40). Kulturowe przekazy medialne są dziś produkowane przez na ogół ponadnarodowe przemysły medialne, nawet wtedy, gdy tworzą one przekazy w określonych wariantach i językach. Prowadzi to do badań nad konsekwencjami globalizacji kultury dla tożsamości kulturowej i przetrwania obecnych państw narodowych.

Podsumowanie

Rozwój i popularność telewizji skłania do badań nad społecznymi następstwami jej przekazów. W badaniach Gerbnera (1967) podnoszony jest problem transformacji społeczeństwa, powodowanej przez rozszerzanie się uczestnictwa kulturalnego, które autor ten określał terminem „zinstytucjonalizowanej publicznej akulturacji”. Garbner pisał o „transformacji prywatnego systemu poznawania w poznawanie publiczne” – tworzące nowe podstawy myślenia zbiorowego. Garbner twierdzi, że telewizja jest odpowiedzialna za procesy „kultywacji” i „akulturacji” wartości, zgodnie z którymi ludzie są zaznajamiani z selektywnym widzeniem spraw społecznych, które potem wpływa na ich postawy i poglądy. Przykładem może tu być przekaz różnych kanałów telewizyjnych, które relacjonując te same wydarzenia i fakty i często ukazują je w skrajnie odmiennych perspektywach. Nawet pozornie niedające się zmanipulować fakty dotyczące spraw ekologicznych nabierają diametralnie różnego zabarwienia w zależności od kanału telewizyjnego relacjonującego zdarzenia.

Zatem nowego znaczenia nabiera fakt, iż współczesna szkoła musi przygotowywać młode pokolenie do właściwego odbioru mediów oraz nauczyć dzieci i młodzież selektywnego wybierania tych przekazów medialnych, które są dobre, wartościowe i piękne, a więc wychowywać i kształcić dla odbioru mediów tak, aby młode pokolenie nie pozwoliło sobą manipulować.

Badania nad komunikowaniem i mediami były i są podejmowane w różnej problematyce: moralnej, politycznej czy kulturowej, i zawsze będą inspirować do nowych nad nimi przemyśleń i wniosków.

Bibliografia

Anastasij T. (1972). *Communicating for Results*. New York: Menlo P. Coming Publishing Co.

- Anderson M. (1959). *What is Communication*. „Journal of Communication”, nr 9.
- Berelson B., Steiner G. (1964). *Human Behavior*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Cialdini R. (2007). *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- DeFleur M.L. (1972). *Theory of Mass Communication*. New York: David McKay.
- Delgado J. (1972). *Neurophysiology: An Approach to Human Communication*. New York: R. Bueld & B. Ruben.
- Gerbner H. (1967). *Mass Media and Human Communication Theory*. New York: Holt, Rinhart and Windson.
- Goban-Klass T. (2009). *Media i komunikowanie masowe*. Warszawa: PWN.
- Gołębiowski B. (1979). *Dialog kultur*. „Regiony”, nr 2.
- McQuail D. (1994). *Mass Communication Theory*. London: Sage.
- Nęcki Z. (2008). *Teorie komunikowania się w psychologii w aspekcie międzynarodowym*. „International Journal of Management in Economics”.
- Pasquali A. (1979). *Massmedia a kultury narodowe*. „Regiony”, nr 2.
- Siemieniecki B. (2007). *Pedagogika medialna*. Warszawa: PWN.
- Siemieniecki B. (2006). *Przemoc w Internecie – przedstawienie wyników badań*. W: M. Furmanek (red.), *Młodzież w wirtualnej rzeczywistości i realnym świecie*. Gorzów Wielkopolski: Wyd. Wyższej Informatycznej Szkoły Zawodowej.
- Smith A.D. (1990). *Towards a Global Culture*. W: *Theory, Culture and Society*. New York.
- Żygulski K. (1979). *Telewizja a przemiany kultury*. Warszawa: Kino nr 10.

Streszczenie

Tekst niniejszego artykułu ukazuje, iż mass media pełniąc funkcję przekąźnikową, nie tylko rejestrują dostępne im informacje, dane czy zjawiska kulturowe poddane ich obserwacji, ale także interpretują, a nawet manipulują przekazywanymi komunikatami. Tworzą w ten sposób zniekształcony obraz otaczającego nas świata.

Mass media mogą pełnić w swym przekazie rolę zarówno pozytywną, jak i negatywną, służąc prawdzie lub kłamstwu. Pozostając w zależności od ich właścicieli, mogą rozprzestrzeniać poprzez manipulację ludźmi pewne antywartości, przyczyniając się tym samym do powstawania nowoczesnej formy niewolnictwa. Zatem jeśli stanowią zagrożenie dla uznanych powszechnie pozytywnych wartości i przyczyniają się do szerzenia niezgodnych z uznanymi społecznie treściami, koniecznością staje się wypracowanie sposobów i narzędzi skutecznych do obiektywnej i krytycznej oceny ich działalności.

Słowa kluczowe: nowoczesne media, telewizja, komunikacja masowa, manipulacja, dialog kultur

The manipulation in television communication and the importance of preparing children to receive and understand the media

Summary

The text of this paper shows that mass media not only record the information, data or cultural phenomena available but they play an important role in transmitting information. They not only receive but also interpret the received information and even manipulate information. In this way they create a distorted picture of the world around us.

Mass media can play both positive and negative roles in transmitting their message, serving truth or lies. By remaining dependent on their owners, they can spread some anti-values by manipulating people, thus contributing to the emergence of a modern form of slavery. Therefore, if they pose a threat to universally recognized positive values it becomes necessary to develop methods and tools effective for critical assessment of their roles. It becomes very important in the context of young learners, who need to be prepared for receiving the right way the transmitted information.

Keywords: modern media, television, mass communication, manipulation, dialogue of cultures